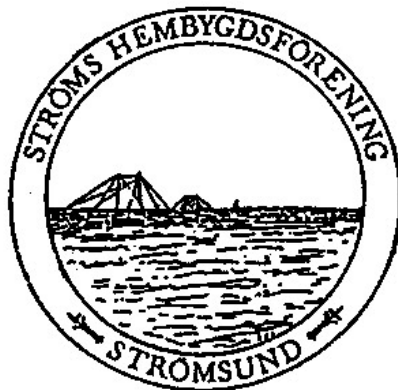
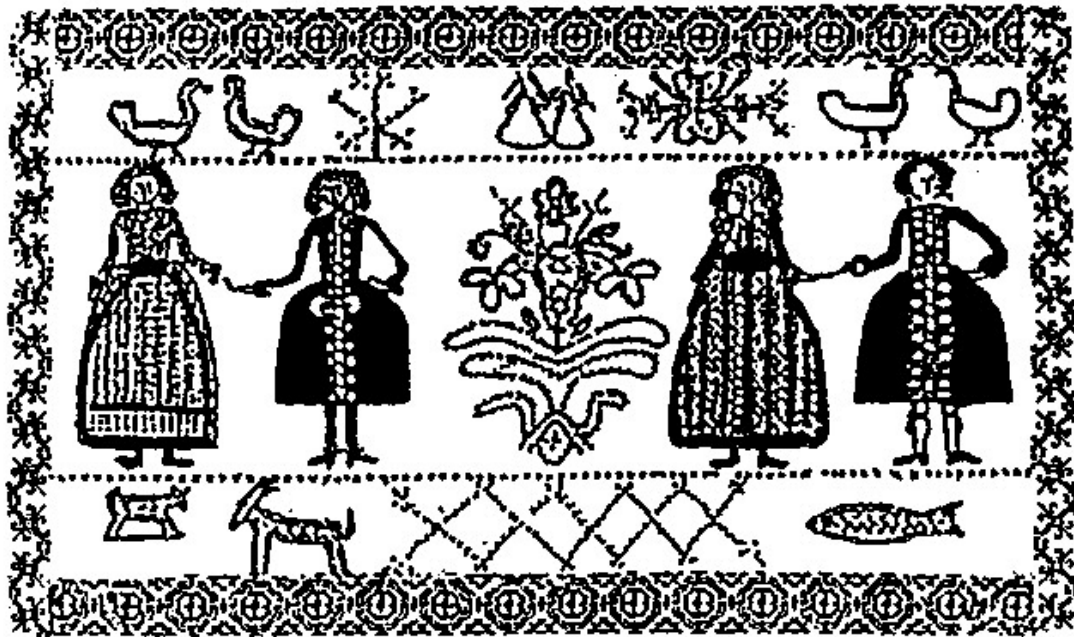

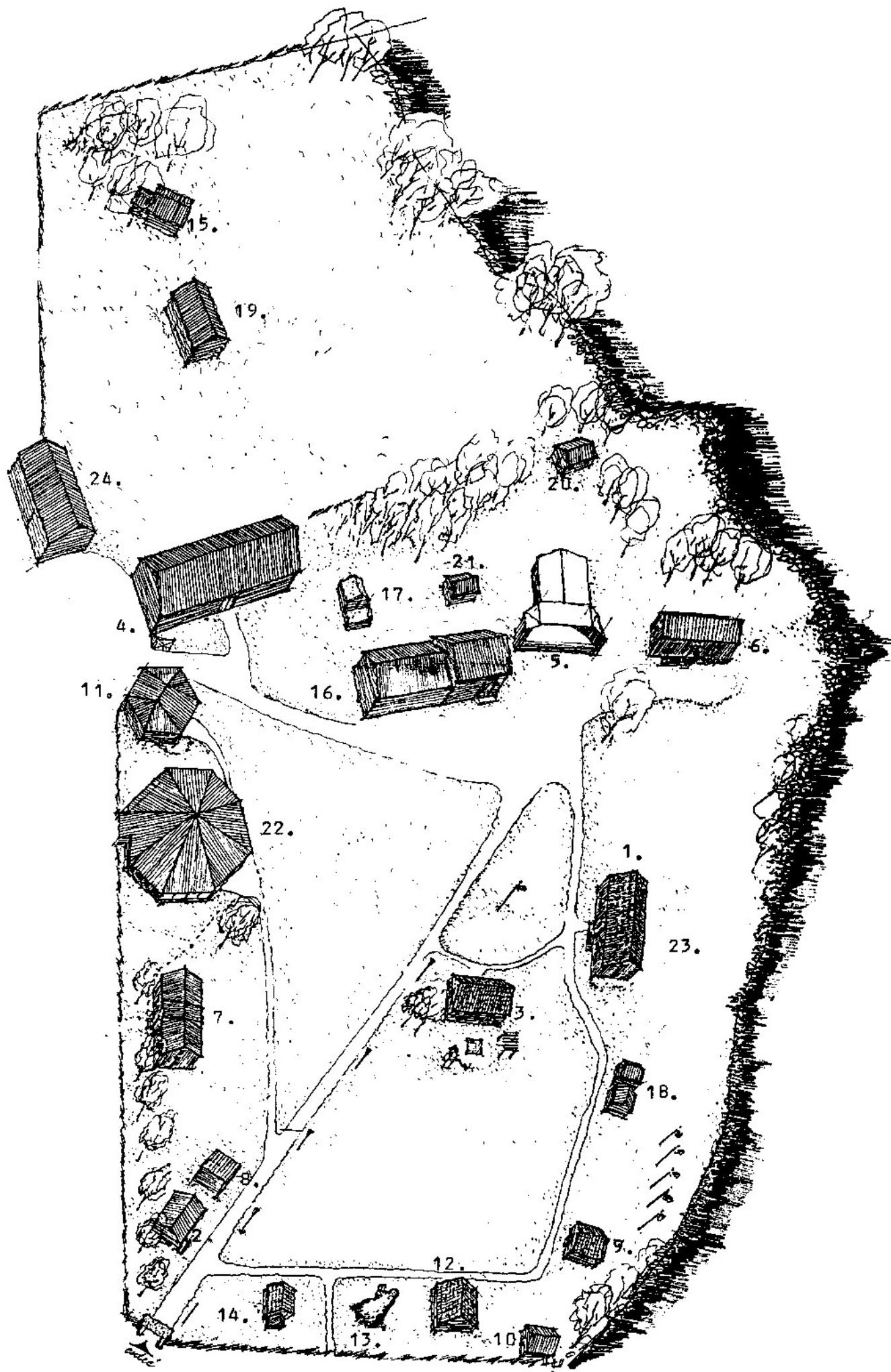
STRÖMS HEMBYGDSFÖRENING

Kortfattad beskrivning av gården och dess byggnader

Text: Arne Rosenberg

Kartskiss: Anne Dahlgren

Ströms Hembygdsgård

Ströms Hembygdsförening (SHF) första gård anlades 1930 på ett område uppe i Gärde, där utsiktstornet idag reser sig mot skyn. År 1931 uppfördes där den EFS skänkta sockenskrivarestugan som föreningens ”eget hem” och första byggnad för dess i bygden spridda samlingar, som tillkommit i första hand genom donation av landstingsmannen Olof Olofsson i Tullingsås.

I början av 1950-talet började man se sig om efter ett större och mera centralt beläget område med möjlighet att på det uppföra ett antal kulturhistoriskt intressanta byggnader med plats för de växande föremålssamlingarna och med utrymmen för sammankomster och tillställningar.

Ströms municipalfullmäktige överlämnade år 1952 som gåva till SHF den s.k. Aspudden, som område för en ny hembygdsgård. År 1962 köpte föreningen angränsande stadsäga. Hela gården omfattar därför idag ca 25.000 kvm med 23 större och mindre byggnader. Med sitt vackra och lättillgängliga läge vid den fagra Vattudalen har gården allt mer kommit att bli en omtyckt och flitigt utnyttjad oas för andlig och fysisk vederkvickelse.

Vedjeögården/Storstugan. (1)

På portalens överstycke står året 1837, det år den 17 m långa och 7 m breda liggtimrade parstugan byggdes på ”Nolatgården” på ”Öjudden” i Vedjeön. Nu kunde de som under årets alla tider kom farande efter Ströms Vattudal vara säkra på att få tak över huvudet i den ståtliga Storstugan, som var synlig lång väg på sin plats på udden.

År 1954 köpte SHF byggnaden med inventarier av makarna Hildur och Johan Wikström för 3000 kronor och lät uppföra den 1957 på den nyanlagda Ströms Hembygdsgård (SHG).

Rumsindelningen på de båda planen är helt oförändrad. Rummet till höger på nedre botten var köket, där det vid flyttningen hit fanns en liten sovkammare i det sydvästra hörnet och ett skaffer i hörnet mitt emot.

”Lillkammaren” kallades det lilla rummet mellan köket och salen till vänster, som på Vedjeön p.g.a. sin placering kallades ”västerstugan”. Den inreddes i slutet av 1920-talet till en liten lanthandel med ett av husets slagbord som affärsskiff. Butiken upphörde efter 13 års verksamhet.

Rummet till vänster en trappa upp var ett inrett och möblerat finrum, mellanrummet var ”pigkammaren” och det stora rummet till höger var oinrett och användes som förvaringsutrymme för kläder och tunnbröd. Där torkades också det tröskade kornet.

I Vedjeögården finns merparten av SHF:s samling av möbler, husgeråd, bruksföremål, verktyg och textilier.

Sockenskrivarestugan. (2)

Ligger strax till vänster efter huvudentrén. Det är en ryggåsstuga från första hälften av 1700-talet och torde därmed vara samhällets äldsta hus. Det var en slags föregångare till vårt kommunkontor och även boställe för sockenskrivaren och hans oftast stora familj.

Byggnaden låg ursprungligen på området för Televerkets byggnad bakom Grand Hotell, och Evangeliska fosterlandsstiftelsen skänkte huset till SHF 1931 och det placerades som första gård i Gärde.

År 1981 flyttades sockenskrivarestugan till sin nuvarande plats, och bakugnen återuppbyggdes. Stugan kom sedan att användas som bakstuga till 1995, då den nya bakstugan togs i bruk.

Sockenskrivarestugan har idag efter uppstädning och möblering återfått något av sin ursprungliga identitet som sockenskrivarens bostad och arbetsplats.

Hjalmar Strömerstugan (3)

Är Hjalmar Strömers barndomshem i Älghallen, en by ca 30 km NV om Strömsund. Där föddes han i en risikoja 1849 och fick ligga i en vagga av bark. Stugan flyttades till SHG 1958 och ger med sina möbler och sitt husgeråd (icke autentiska inventarier) besökaren en antydan om den miljö han växte upp i.

I den lilla kammaren finner man Hjalmar Strömers resekit, hans prästrock och den Bibel han förärade sin far, Nils Nilsson Löf. Det som gör Hjalmar Strömer till en bemärkt personlighet är hans liberala människosyn och progressiva idéer samt hans riksomfattande och mångsidiga verksamhet, bl.a. som byskollärare, informator, predikobiträde, hjälppräst, föreläsare, folkbildare, nykterhetstalare och författare. Hans författarskap omfattar uppsatser, skrifter och böcker, främst i naturvetenskapliga ämnen, t.ex. astronomi och medicin, brev från hans många utrikesresor samt samhälls- och religionskritiska skrifter.

Han kunde räkna August Strindberg och Hjalmar Branting som nära vänner. Den senare sade vid ett tillfälle om honom ”Måtte vår svenska demokrati få många sådana män som Hjalmar Strömer, så oegennyttiga, så nitiska, så sanningsälskande och så i grund och botten ärliga som han.”

Hjalmar Strömer avled på julaftonen 1886 i Sävsjö i Småland och hans grav och en av SHF rest minnessten finner man på Ljunga kyrkogård utanför Sävsjö. Under 1920- och 1930-talen fungerade stugan som Älghallens skolklasshus.

Strömsunds gymnasieskola, Hjalmar Strömerskolan, vill med sitt namn hedra en stor man förbisedd föregångsman inom folkupplysningens och folkbildningens område.

Tekniska Magasinet (4)

Byggnaden uppfördes 1914 som kvarn för malning av täljsten till talkmjöl, som används vid papp- och papperstillverkning och inom gummiindustrin. Till kvarnen hörde en lång magasinsbyggnad med välvt tak, till vilken ett decauvillespår gick från lastbryggan i det intilliggande vattnet. Vid bryggan lade pråmarna till med täljsten från brott uppe i Frostviken. I slutet av 1940-talet upphörde täljstensmalningen och fabriken såldes.

Under 1980-talet restaurerades magasinsbyggnaden, Vagn- och motormuseum på nedervåningen, stod så färdigt sommaren 1988 och inrymmer bl.a. en för vårt land unik och stor samling utombordsmotorer, radioapparater, fångstredskap och bruksföremål m.m., allt en donation till SHF av f. järnhandlaren Gustaf Lundholm, Strömsund. Här finns även Strömsunds första brandbil från 1934 att beskådas, brandredskap från sekelskiftet, diverse åkdon, råoljemotor, motorsågar m.m.

Sommaren 2001 kunde vindsvåningen invigas som har iordningställts till ett museum för ortens personligheter, som skänkt sina tillhörigheter till SHF. Där finns bl.a. ”Thorvaldsens Manufaktur”, skidlegenden Lars-Theodor Jonssons personligheter och provinsialläkare Dr Bertil Vikströms läkarmottagning.

Utomhusscenen (5)

Byggdes 1987-1988 och är en av Norrlands större med två omklädningsrum och toaletter för uppträdande samt tre toaletter för allmänheten. Företag och enskilda på orten har genom gåvor och arbetsinsatser möjliggjort bygget, på vars scen artister och underhållare, stora och små, roar och förnöjer besökare sommartid.

Kafé Tomten (6)

F.d. ”Tant Elise-gården”, låg vid Storgatan, där den s.k. Pelarsalen nu återfinns. Huset flyttades till SHG 1958 och användes som förvarings rum och som omklädningslokal för de uppträdande artisterna vid de populära ”Strömskvällarna” under 1960-talet.

Byggnaden är ett 1700-talshus och en gång huvudbyggnad på en bondgård uppe i Gärde. Varifrån den flyttades till Storgatan på 1850-talet och blev bostad och affärslokal åt ”tant Elises” föräldrar, lanthandlaren Nils Svensson och hans hustru Carin, från Brunflo och vår sockens första utbildade barnmorska.

Byggnaden blev mest bekant som kafé och fick så småningom namnet Tomten. Namnets uppkomst är dock oklart. Kafé verksamheten startade redan i början av seklet, och kaféets namn var då ”Kondis”.

I början av 1980-talet genomgick byggnaden efter många års förfall en genomgripande renovering och i dag är Kafé Tomten åter ett omtyckt och flitigt besökt sommarkafé.

Paul Olsson-gården/Kanslibyggnaden (7)

Låg vid Besvärsgatan, som gick längs övre delen av dagens Vattudalstorg. Huset byggdes strax efter den stora branden 1907 och blev snart både verkstad och bostad åt målarmästaren Paul Olsson och hans stora familj.

I mitten av 1940-talet fick Länstidningen sina expeditionslokaler i en del av byggnaden, som år 1967 rullades hit ner till SHG och idag inrymmer SHF:s kanslilokaler.

Mullnähärbret (8)

Kommer från en gammal bondgård i Mullnäset, Hammerdal, ca 2 km öster om Ströms Vattudals sydligaste del.

Härbret är från 1800-talets mitt och tjänade som förrådshus för säd, kött m.m. Holmens Bruk AB skänkte härbret till SHF och bekostade dess uppförande på SHG 1958. Byggnaden, som är i tre våningar, inrymmer diverse arbetsredskap, verktyg och bruksföremål.

Enligt lokal sägen skall kung Karl XV under en av sina många resor i landet ha övernattat i härbret.

Edehärbret (9)

Stod ursprungligen på ett arrendeboställe under kronan, ett torpställe på Storön i Ede, Hammerdal, och lydde under officersbostället Herrgården i Ede. Vid storskiftet behöll kronan skogen och resten av bostället kom i privata händer.

Härbret skänktes till SHF genom förmedling av dåvarande jägmästaren (Eriksson) vid Domänverket i Strömsund och uppfördes här 1957. I det förvaras i dag diverse gamla snickarverktyg.

Smedjan (10)

En gårdssmedja från Fiskarnäset i Öjarn, ca 30 km NV om Strömsund. Smedjan byggdes av bonden Olof Göransson på 1870-talet. Hans far, Göran Mikelsson, högg på 1840-talet det träd, av vilket den imponerande städskubben sågades till. ”Stabben” mäter 275 cm i omkrets och dess diameter är 95 cm.

Blåsbälgen, pusten, är gjord av fårskinn av Zakris Lööf i Älghallen. Den första bälgen var tillverkad av renhud, som lär vara ett för ändamålet ännu starkare och smidigare material.

Smedjan är en gåva av syskonen Brita och Olof Näsbo och uppfördes på SHG 1959. År 1994 skänkte Rune Lögdberg, Strömsund, ett stort antal smidesverktyg till smedjan. Verktygen kom från Lögdbergs Smedja och Tumsaxfabrik, som upphörde och revs i mitten av 1950-talet.

Lillvikslogen (11)

Kommer, som framgår av namnet, från Lillviken i Alanäset. Den sexkantiga logen uppfördes under senare delen av 1800-talet och tjänstgjorde under många år som tröskloge med s.k. hästvandring.

Genom forstmästare Kjell Pardes, SCA, försorg skänktes logen till SHF, som år 1960 lät införliva den med gårdens övriga byggnader.

”Sexkantslogen”, som den vanligen kallas, är en omtyckt och flitigt använd lokal, bl.a. för den årliga slöjdmässan och för festliga sammankomster.

Timmerkojan (12)

Restes 1987 av kursdeltagare i knuttimring i studieförbundet Vuxenskolas regi. Kojan rymmer 20 man och den vill visa hur skogsarbetarna bodde under de första skogsavverkningarnas år i mitten av 1850-talet och sedan mer eller mindre oförändrat nästan hundra år framåt i tiden.

I anslutning till kojans fanns ett stall. På grova pinnar vid dörren inne i kojans hängdes seldonen för att torka under natten. På eldpallen ”fläskaltaret” mitt på golvet lagade var och en sin mat och kokade sitt kaffe, medan verktygspersedel- och kroppsvård pågick i eldskenet.

Runt eldstaden hängdes de oftast genomblöta kläderna, strumporna och skorna för torkning. All uppvärmning skedde förstås från eldpallen. När morgonen grydde var elden utbrunnen och kojans utkyld.

Jätten Jorm (13)

Ur filmen Dunderklumpen av Beppe Wolgers och Per Ahlin avtäcktes 1974. Den 7 m höga och ca 25 ton tunga betongjätten, en skapelse av Strömsunds cement varufabrik, blev snabbt en rikskändis. Otaliga är de som fotograferat och filmat den och oräkneliga alla barn, som klappat, klängt och sparkat på den. Men jätten står orubblig på sin plats och utgör ett säreget och fantasieggande blickfång för alla besökare.

Fäbodstugan (14)

Från Markusbodarna vid Lill-Allvattnet, ca 25 km norr om Strömsund, är en gåva av Göran Eriksson i Äspnäs och flyttades hit till SHG 1959. Fäbodstugan ”butösen” hade tillsynen över alla kor och getter, som sommartid vistades i fäboden, mjölkade dem och gjorde bl.a. smör och ost av grädden och mjölken. På dagarna gick djuren i bete i skogen och vaktades då av en vallpojke ”getare”

Fäbostugan (15)

Gammelbuan från Västgården i Strand skänktes med alla sina inventarier till SHF av Birgitta Palm-Mårtensson 1995 och återuppfördes året därpå på sin plats bakom Tekniska Magasinet.

Storlogen (16)

Är en sammanbyggnad av Prästlogen, som står på sin ursprungliga plats på f.d. prästgårdsjord, och Digernäslogen, vilken 1959 flyttades hit från riksdagsman Johan Olof Johanssons gård i Digernäs vid Storsjön. De hopbyggda logarna har tillsammans en golvyta om ca 300 kvm. Storlogen används för utställningar, föredrag, dans och större fester och tillställningar.

Foderladan (17)

Timrades redan 1816 på Storbrännboderna för s.k. häst foder och flyttades till Muråsfäbodarna för att tjäna som ströhus. Ladan är en gåva av Jöns Alfred Nilsson i Tullingsås och flyttades till SHG 1959.

Två grå 1700-tals härbren (18)

Till vänster om Edehärbret har stått uppe i Gärde och Jonsgård intill varandra men på två skilda gårdar. Det större härbret, en gåva av Erik Eriksson i Gärde, användes som sädesmagasin och det mindre, ”järnhäbbärjet”, en gåva av Per U. Holm i Jonsgård, magasinerade råämnet för gårdens smiden.

Härbrena flyttades hit ner till SHG 1986 från gamla hembygdsgården i Gärde, där de placerades 1933.

Härbret från Hössjöber (19)

Har stått på den bolagsgård, som arrendator paret Ole och Berthe Karine Gulbrandsen brukade åren 1880-1925. Härbret uppsattes på SHG 1996.

Rökbastun (20)

Har ursprungligen funnits på landstingsmannen Olof Olofssons gård i Tullingsås och är en gåva av hans sondotterdotter. Den återupbyggdes på SHG 1993.

I en rökbastu röker man bl.a. kött och fisk. En gammal konserveringsmetod som också används i våra dagar.

Nya bakstugan (21)

Uppfördes 1995 till en kostnad av ca 200.000 kronor. Den har el-värme, wc och tvättrum och där kan bakas året om. Baktid beställes på kansliet.

Dansbanan (22)

En åttkantig, ca 250 kvm stor rotunda, uppfördes av IFK Strömsund 1993 och bygget finansierades genom företagssponsring och med arbetskraft genom kommunens försorg. Banan har av idrottsföreningen överlämnats till SHF.

Kvarnstenarna (23)

Bakom Storstugan har varit i bruk i den fullmjölskvarn, som en gång fanns vid Klövåns utlopp i Vattudalen, ca 3 km norr om byn Strand. Första gången en kvarn omtalas i "Klöva" är 1745. Åren 1866-69 byggde faktor Petter Qvarfot en vattenkvarn i tre våningar där. Kvarnen och den intilliggande sågen eld härjades 1930, men kvarnen återuppfördes för att 1937 flyttas till Strömsund.

Förrådsmagasin (24)

Logen är den enda återstående byggnaden på gården Kärrgårde, byggd 1796 och riven 1946.

Ströms Hembygdsförening

Bildades 1906 och är en av länets äldsta sammanslutningar för främjande av kultur och hembygdsvård. Föreningen arbetade till en början utan fast förankring till en hembygdsgård, men 1932 flyttades Ströms sockenskrivarstuga till Gärde och utgjorde i 25 år en naturlig samlingsplats.

Sedan 1957 har hembygdsgården sin placering på Aspudden vid Strömsundet, där en ansenlig samling äldre byggnader sammanförts. Platsen är i dag ett av ortens naturskönaste områden och besöks flitigt av så väl turister som orsbor.

En levande förening är beroende av en stark medlemskår, som på olika sätt stödjer hembygdstanken. Kanske samlar man fotografier och föremål från en gångens tid; kanske dokumenterar man med hjälp av bandspelare och kamera händelser i dagens samhälle. Både dessa aktiviteter ingår i hembygdsföreningens arbete och dess målsättning att hjälpa strömsborna att förstå nuet genom att ge dem inblick i bygdens historia.

Stöd genom medlemskap din hembygdsförening!

STRÖMS HEMBYGDSFOND

Gör det möjligt att ge en gåva i stället för blommor vid högtidsdagar eller då någon vän eller anförvant gått bort. Fondens avkastning går till vård av hembygdsföreningens byggnader. Kontakta oss för upplysningar om Ströms Hembygdsförening och Ströms Hembygdsförenings Hembygdsmagasin!

Föreningens postgiro 2 43 30-3

Ströms Hembygdsförening
Hembygdsgården 1003
83335 STRÖMSUND
0670-61 12 32